

УТОПІЯ АНДРОГІННОСТІ У ТВОРЧОСТІ ІНГЕБОРГ БАХМАН

Діана Мельник

*Львівський національний університет імені Івана Франка
(вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000)*

Проаналізовано функціонування міфу про андрогінність у творчості австрійської письменниці Інгеборг Бахман на підставі оповідань зі збірки “Тридцятий рік” та роману “Маліна”. Мотив андрогінності, наявний у всіх культурах та у всі епохи, письменниця проектує на сучасне її життя, намагаючись долати суперечності між чоловіком та жінкою. Простежено зв’язок мотиву андрогінності у І. Бахман із рецепцією античного міфу про андрогіна в єнських романтиків та австрійського письменника Роберта Музіля. В центрі розвідки – поняття андрогінності як утопії, яка не може бути зреалізована у сучасному для письменниці суспільстві.

Ключові слова: Інгеборг Бахман, Роберт Музіль, андрогінність, мотив андрогінності, утопія, гендерна ідентичність, вихід за межі.

Гендерна ідентичність – одна із важливих складових особистісної ідентичності. Індивід може ідентифікувати себе як фемінна, маскуліна чи андрогінна особа. Останнім часом у культурі намітилася тенденція до стирання гендерних меж. Сьогодні наголошують на тому, що особистість повинна мати свободу вибору поведінки, темпераменту, а відтак і соціальних ролей.

Мотив андрогінності сягає корінням ще архаїчних міфів та наявний чи не в усіх культурах. Усім нам відомий з “Бенкету” Платона міф про людей-андрогінів, що величчю та могутністю своєю загрожували античним богам, за що були покарані й розітнуті Зевсом на дві частини. І з того часу людям притаманний любовний потяг один до одного: вони прагнуть воз’єднатися, віднайти колишню цілісність та могутність.

Найповніше мотив андрогінності виявився в культурі ХІХ ст., у добу романтизму. Єнські романтики керувалися особливим “містичним” почуттям нескінченності природного світу, яке В. Жирмунський трактував як “позитивне відчуття присутності Бога у світі” [3, с. 21], а людина, за словами Новаліса, – поєднання духу і матерії – сама містить у собі цю нескінченність. Надлюдина, людина майбутнього, вища за рівнем розвитку та ближча до Бога за сутністю, повинна бути андрогінною, символічною фігурою, що здатна поєднати в собі чоловіче та жіноче. Фрідріх Шлегель в есеї “Про Діотіму” пише: “*Nur selbständige Weiblichkeit, nur sanfte Männlichkeit ist schön*” [14] (“Лиш самостійна жіночність та ніжна маскуліність прекрасна”). Саме Шлегель “реабілітовує” плотське кохання, що знаходить відгомін у його надчуттєвій “релігії кохання”. Лише в переживанні найвищої насолоди кохання людина здатна скинути із себе статеву оболонку, досягнути андрогінності, що розкриває творчу потенцію особистості.

Мірча Еліаде – румунський письменник, історик, дослідник міфології – у праці “Мафістофель та андрогін” визначає андрогіна як новий тип людини, “в якому синтез

обох статей породжує нову свідомість, вільну від протиставлення, – йдеться, так би мовити, про чуттєву довершеність, породжену активною присутністю обох статей. ... У античній культурі лише ритуальний андрогін уважали ідеалом, оскільки йому не була притаманна наявність обох статевих ознак, а символічні цілісність магично-релігійних сил, пов'язаних з обома статями” [5, с. 178].

У ХХ ст. зацікавлення мотивами андрогінності та гермафродитизму знову оживає, охоплюючи не лише літературу, а й філософію, психологію, соціологію та культурологію. В психології вперше до теми андрогінності звернувся Карл Густав Юнг, який розвинув ідею наявності чоловічих та жіночих рис в особистості. Психоаналітик вбачав у ідеї єдності двох протилежностей – чоловічого і жіночого – архетипний образ. Втілення жіночого начала в чоловічому несвідомому (аніма) і чоловічого в жіночому (аніmus), тобто психологічну бісексуальність, він розглядав як найважливіші архетипи, які керують поведінкою людини. Осягнення чоловіком своєї внутрішньої жіночності (аніми), а жінкою – мужності (аніmusу) приводить до відкриття та інтеграції справжньої сутності, що і є показником особистісного зростання. Проте Юнг наголошував і на тому, що одним із типових виявів обох фігур є те, що здавна називають ворожістю “animosity” [6], бо чоловік чи жінка можуть не сприймати своїх внутрішніх протилежних принципів.

Паралельно до Юнга питання про андрогінність у творчості порушує британська письменниця В'ірджинія Вулф, яка в есеї “Своя кімната” (A room of one's own, 1928) розмірковує над можливістю існування двох статей у людській свідомості й формулює думку про те, що лише в разі повного злиття чоловічої і жіночої половини свідомість розцвітає і розкривається найповніше. Письменниця підсумовує: “Очевидно, що суто чоловіча свідомість не здатна до творчої діяльності, так само, зрештою, як і суто жіноча...” [15]. В. Вулф виходить із переконання, що літературний твір – не витвір статі, а витвір інтелекту [4]. Своє бачення андрогінності письменниця художньо втілила у біографічному романі “Орландо”.

У 70-х роках ХХ ст. проблему андрогінності підхоплює друга хвиля фемінізму, а саме поняття викликає бурхливі дискусії. Одні дослідники вважають андрогінність метою на шляху соціалізації, інші ж переконують, що андрогінність – витвір чоловіків та патріархального суспільства, і тому ця тема не стосується фемінізму. Дискусія поглибилася, коли світ побачила книга американської літературознавиці Кароліни Хільбран “Towards a Recognition of Androgyny” (1973), у якій вона описала андрогіна як ідею необмеженої істоти, а тому й такої, риси якої визначити досить складно. Для дослідниці поняття маскуліності та фемінності набувають значення не особистісних структур, укорінених у підсвідомості, як уважав Юнг, а стереотипних уявлень, закріплених у культурі, тому андрогінність вона розглядає як вихід за межі культурних стереотипів: “... я переконана, що порятунком для нас є відхід від сексуальної поляризації і кайданив родової категоризації в напрямку світу, в якому індивідуальні ролі і моделі поведінки можуть довільно вибиратися. Ідеал, до якого, як я вірю, ми повинні прямувати, найкраще описує поняття андрогінності” [2].

Австрійська письменниця Інгеборг Бахман (1926–1973) у творах торкається теми андрогінності задовго до того, як вона стала однією з центральних тем феміністичного руху, а потім і однією з центральних проблем у психології особистості 70-х років ХХ ст. У багатьох оповіданнях, як ранніх, так і пізніх, а також у романному циклі “Види

смерті” І. Бахман тематизує проблему співіснування статей та їхнє порозуміння. Для самосвідомості письменниці характерне відчуття розірваності, викликане як розпадом Австро-Угорської імперії, так і внутрішнім розладом із самою собою. Походженням із краю трикутника пояснює німецький дослідник Андреас Гепкемайер наскрізну тему всіх її творів – прагнення долання кордонів та меж [12, с. 11]. Адже народилася та дитячі роки майбутня письменниця провела у Каринтії, землі, де співіснувало багато культур, розмовляли багатьма мовами. Тут сходилися три народи: італійська Фріулі, югославська Словенія та австрійська Каринтія.

Однак для І. Бахман географічні чи фізичні межі – лише умовності, те що справді тривожить її, – це духовні кордони між людьми, встановлені суспільством, межі між чоловіком та жінкою.

Уже в першій збірці оповідань “Тридцятий рік”, що вийшла друком 1961 р., І. Бахман зображає персонажів, які не можуть жити в тісних для них рамках конвенційних ролей та поведінки. Це не лише жіночі фігури, а й у переважній більшості чоловічі персонажі, які страждають від неможливості змінити суспільні правила. Особливо промовистими з цієї перспективи є два оповідання цієї збірки: “Все” (“Alles”) та “Крок до Гоморри” (“Ein Schritt nach Gomorra”).

В оповіданні “Все” головний герой не може дати собі ради з новою для нього роллю батька. Однак не тому, що не бажає батьківства, а тому, що не бачить майбутнього для дитини, розуміє, що не зможе гарантувати своєму синові комфортного існування в суспільстві. І. Бахман тематизує тут і відчуженість чоловіка й жінки, яка виявляється у різному ставленні до народженої дитини. Протагоніста не хвилюють побутові речі, він прагне навчити сина нової мови і тим створити для нього можливість змінити світ. Проте згодом він розуміє своє безсилля, бо розвиток особистості підпорядкований і детермінований суспільними інституціями: *“Я почувався знищеним як чоловік, імпотентом. І хотів таким залишитися, якщо й існував якийсь рахунок, нехай він зійде на мою користь. Вийти зі статі, дійти до кінця, кінець, лише так повинне все закінчитися”* [7, с. 153]. Єдиний вихід він вбачає у відмові від статі – лише так він зможе звільнитися і від нав’язаних суспільством ролей.

Цю думку письменниця продовжує в оповіданні “Крок до Гомори”, у якому головною фігурою є вже жінка. Центральна тема оповідання – можливість нетрадиційних стосунків між двома жінками, Шарлотою та Марою. Мара постає втіленням жіночності та чуттєвості, первинної стихії, яка уособлює кохання. Шарлота – заміжня жінка, яка ніколи й не думала про можливість таких стосунків і з усіх сил протриває їм, бо вони суперечать суспільним нормам. Однак, залишаючись на одинці із Марою, Шарлота впізнає у ній себе саму: *“Вона й сама часто так без угаву балакала, особливо у перші дні із Францом, а потім і з Міланом піддався такому самому тону, прикрашала голос оксамитом; він мусів вислуховувати цей монотонний спів, сповнений нерозуміння, а вона зверталася до нього з порожнім торохкотінням, зі спотвореними устами, слабка до сильного, безпорадна, незрозуміла, до нього, розумного. Вона маніпулювали тими самими слабкостями, які використовувала зараз Мара, а потім раптом хапала чоловіка за руку, вимагала ніжності, коли його думки займали інші речі, так як це робила Мара із нею, а вона мала нестити її, бути доброю, розважливою”* [7, с. 199].

У Марі Шарлота бачить своє віддзеркалення до зміни перспективи, що дає їй змо-

гу збагнути власну сутність. Переймаючи чоловічу перспективу бачення через певне дистанціювання від себе самої, вона замислюється над своєю роллю у шлюбі, де вона завжди підкорялася волі чоловіка. Побачивши інший варіант розподілу ролей, інший варіант стосунків, вона прагне зайняти місце чоловіка, мати власне творіння, яким вона була в його руках до зміни перспективи, і цим творінням могла б бути Мара. Шарлота прагне нового царства, але не чоловічого і не жіночого, а повернення до первинного стану, у якому не було розрізнення на статі:

“Якби ця стаття ще раз змогла простягнути руку до плоду, ще раз викликати гнів, ще раз обрати свою землю! Пережити інше пробудження, інший сором! Щоб стаття не була ніколи закладена. Були інші можливості. Плід не змарновано, не сьогодні, ще не сьогодні! Пахоці усіх плодів наповнювали повітря! Могло з’явитися інше прозріння! Вона була вільною. Такою вільною, що могла знову піддатися спокусі. Піддатися спокусі і відповісти за неї, стати проклятою, так як вже колись за неї поплавилися” [7, s. 204].

“Крок до Гоморри” має відкритий кінець, як і всі оповідання цієї збірки. Не відомо, чи прийме Шарлота нові стосунки, чи продовжуватиме жити разом з чоловіком, і як реалізуватиме набутий досвід андрогінності. В оповіданнях збірки “Тридцятий рік” андрогінність розуміється як вихід за межі визначених ролей і як свобода вибору, проте існує лише як можливість. Письменниця ще не пропонує конкретних вирішень, конкретних моделей чи шляхів досягнення андрогінного стану.

У пізніших творах, зокрема, у романному циклі “Види смерті”, проблема стосунків чоловіка та жінки поглиблюється. У романі “Маліна”, єдиному завершеному романі з цього циклу, І. Бахман зображає жінку, особистість якої розпадається на безіменне жіноче “Я” та її чоловічого двійника Маліну, які можна співвіднести з архетипними жіночим та чоловічим принципами К. Г. Юнга. Проте вони не зливаються в досконалу особистість, а через різку протилежність своїх сутностей, навпаки, розривають її. Лише у минулому казковому часі “Я” та Маліна творили єдність, і впродовж роману часто у спогадах оповідачки з’являються ностальгійні нотки, пов’язані з тим часом. Примітно, що в романі образ Маліни супроводжує мелодія із мелодрами Артура Шенберга “Місячний П’єро”: перша їхня зустріч відбулася на трамвайній зупинці біля Штадпарку, улюбленому місці прогулянок “Я” та Маліни, де *“білий мов крейда П’єро надірваним голосом заспівав: “О аромат доби казок”* [1, с. 12]. У літературі першої половини ХХ ст., як зазначає німецька дослідниця Ірена Омеланюк, образ П’єро пов’язується з мотивом андрогінності, пошуками можливостей поєднання двох статей [8, с. 128], і називає з-поміж інших імена таких письменників, як Артур Шніцлер, Франц Ведекінд. Цей мотив є і в романі Роберта Музіля “Людина без властивостей”.

Зазначимо, що творчість саме цього австрійського письменника мала великий вплив на письменницьку самототожність І. Бахман. Саме у нього вона переймає поняття утопії, що визначає всю її творчість, та модель братньо-сестринської любові (*Geschwisterliebe*), яку трактує як ідеал стосунків між чоловіком та жінкою. У романі “Людина без властивостей” Музіль розглядає кохання протагоніста Ульріха та його рідної сестри Агати як досягнення “іншого стану” (*des anderen Zustands*). Через інцестний зв’язок Ульріх пізнає власну жіночність та наближається до ідеалу андрогінної людини. Проте затримати утопію андрогінності брату й сестрі не вдається, оскільки інший стан переживається лише в момент фізичної близькості. Ульріх лише в тому випадку зможе

скористатися перевагами своєї “двостатевої душі”, коли реалізує свою здобуту таким способом цілісність у суспільстві [8, s. 127].

Таку модель андрогінності, яка ґрунтується на братньо-сестринській любові, письменниця намагається застосувати до фігур роману “Маліна”. Адже Маліну треба розглядати радше як брата жіночого “Я”, а не як коханця. Однак ця модель, яка мала б ґрунтуватися на рівноправних стосунках обох начал, приречена зазнати краху, оскільки принцип жіночності та маскулітності у І. Бахман чітко ієрархізовані: жіноче “Я” роману зізнається, що завжди відчувала свою меншовартість порівняно з Маліною, була підпорядкована йому, вважає себе його витвором, темною його частиною, занадто зруйнованою зовнішнім впливом суспільства, і тому не може реалізувати свою вітальність у світі. Оповідачці не вдається подолати ворожість обох начал, через це емоційне жіноче “Я” повинне назавжди зникнути, пожертвувати собою заради існування рацію Маліни.

Інший варіант досягнення єдності двох статей, який І. Бахман пропонує у романі, – кохання жіночого “Я” та Івана, іншого чоловіка в житті оповідачки. Письменниця наголошувала, що у романі намагалася зобразити геній любові, що здатен змінити світ і дати змогу вийти за визначені межі, чим продовжувала традицію раннього романтизму. Саме таке кохання зображене у вставній “Легенді про принцесу Кагранську”, яка в західному літературознавстві потрактована як парадигма роману “Маліна”. “Легенда...” розповідає про принцесу, яка після ночі, проведеної із своїм рятівником-чужинцем, набуває поетичного дару. Символом їхнього кохання стає червона квітка, що розквітає на світанку.

Оповідачка намагається спроектувати історію з “Легенди...” на свої стосунки з Іваном. І справді, кохання до Івана сповнює її сил та натхнення, пробуджує знову до життя. Завдяки йому вона починає звертає увагу на власне тіло, наново відкриває свою жіночність: “*Нарешті я почала зважати на свою плоть, тіло, яке від зневаги до нього стало мені байдужим* [1, с. 30], *у повному тайнстві знову твориться те, чому призначено бути жінкою, буде це щось первовічне із аурою, якої ще не мав ніхто*” [1, с. 110]. Саме кохання до Івана знову надихає жіноче “Я” на творчість, вона прагне написати щасливу книгу, уникати похмурих думок, а слова наповнюються для неї новим змістом.

Проте ідеал, якого прагне письменниця у “Легенді...”, у реальному житті не можливий, по-перше через те, що Іван не приймає самовідданого кохання жіночого “Я”, по-друге, тому, що він домінує у стосунках, вона ж повинна коритися йому, приймати його правила гри. Ранньоромантична утопія андрогінного кохання у “Легенді” була можлива тому, що й чужинець був наділений рисами жіночності.

Андрогінність у романі “Маліна” тому зазнає невдачі, що чоловіки не здатні прийняти жіночність, бо вважають себе досконалими і не потребують іншої для того, щоб відчувати себе цілісними. Жіночому “Я” роману не вдається інтегрувати чоловічу частину своєї особистості. Наближення двох принципів можливе лише тоді, коли чоловік молодший від жінки. Цим пояснюється й бажання жіночої фігури мати молодшого брата. Проте, на відміну від Музіля, І. Бахман не розглядає брата як сексуального партнера, а як “доповнювальну сутність в пошуках ніжності та туги за андрогінним коханням” [9, с. 132], що найліпше виявилось у незавершеному романі “Справа Франци” в стосунках між Францискою Ранер та її братом. Натяк на такі стосунки знаходимо і в повісті “Три дороги до озера” з останньої збірки оповідань “Синхронно”. Однак протагоністи

І. Бахман, на відміну від Агати та Ульріха, так і не наважуються на інцестний зв'язок, і можливість єднання у коханні залишається лише в їхніх помислах. На протипагу Музілю, письменниця пропонує міфічну утопію людської досконалості, щоразу звертаючи увагу на прірву між жіночим та чоловічим, намагаючись поєднати їх у досвіді кохання. Братньо-сестринську любов І. Бахман розглядає як ідеал стосунків між чоловіком та жінкою, бо жоден з партнерів у таких стосунках не відчуває себе приниженим чи недосконалим. Навпаки, такі стосунки ґрунтуються на взаємній підтримці та самовідданій любові.

Утопія андрогінності у творчості Бахман виявляється завдяки її запереченню, тобто зображенню неможливості її реалізації. Та це не означає відмови від утопічних інтенцій. Письменниця так намагається через зображення життя довести людей до усвідомлення обставин, у яких вони живуть. І. Бахман не прагне створити модель ідеального суспільства чи ідеальну модель людських стосунків, а намітити різні можливості гармонійного співіснування чоловічого і жіночого чи то в суспільстві, чи в межах однієї особистості. Частково письменниця продовжує традицію енських романтиків Новаліса та Фрідріха Шлегеля, долаючи суперечності між статями у коханні. Проте й намагається досягнути єдності двох протилежних начал у межах однієї особистості, пропонуючи любов брата та сестри як ідеал стосунків між чоловіком та жінкою. І хоч андрогінність у творчості І. Бахман постає лише як утопічне прагнення, що не реалізується у реальному світі, потенційна можливість її дає надію на ліпше майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бахман І. Маліна* [роман] / І. Бахман ; пер. Л. Цибенко. – Львів : ВНТЛ-Класика, 2003. – 304 с.
2. *Бем С. Л. Маскулінність–фемінність. Про статеву диференціацію* [Електронний ресурс] / Сандра Ліпшиц Бем [переклад з англ. Г. Чопик] / Бем С. Л. // Незалежний культурологічний часопис “І” : Фемінність та маскулінність. – 2003. – № 27. – Режим доступу до журналу : <http://www.ii.lviv.ua/n27texts/bem.htm>
3. *Жирмунский М. В. Немецкий романтизм и современная мистика* / М. В. Жирмунский. – СПб. : Аксиома, 1996. – 232 с.
4. *Повалева Н. Актуальные проблемы изучения литературы США и Великобритании* : сб. ст. / Н. Повалева ; под общ. ред. В. В. Халипова, А. М. Бутырчик, Н. С. Повалевой. – Минск : РИВШ БГУ, 2003. – С. 67–74. – Режим доступу до інформації : <http://virginiawoolf.ru/artl3.html>
5. *Элиаде М. Мефистофель и Андрогин* / Мирча Элиаде ; [пер. с фр. Е. В. Баевской, О. В. Давтян]. – СПб. : Алетейя, 1998. – 374 с. – (Серия “Миф, религия, культура”).
6. *Юнг К. Г. Архетип и символ* / Карл Густав Юнг ; [пер. с нем. В. В. Зеленский]. – Ренессанс, 1991. – 304 с. – (Серия : Страницы мировой философии).
7. *Bachmann I. Werke in 4 Bänden* / Bachmann Ingeborg / Hg. von Christine Koschel, Inge von Weidenbaum, Clemens Münster : Erzählungen. – Sonderausgabe : München, Zürich (Piper) 1982. – 468 S.
8. *Bärbel T. Gesellschaftsbild und Utopie im Spätwerk Ingeborg Bachmanns* : Untersuchungen zum “Todesarten-Zyklus“ und zu “Simultan“ / Thau Bärbel. – Frankfurt am Main : Bern ; New-York : Lang, 1986. – 166 S.

9. *Beicken P.* Ingeborg Bachmann / Peter Beicken. – Orig.-Ausg. – München : Beck Verlag (= Beck'sche Reihe: Autorenbücher, Bd. 605), 1988. – 228 S.
10. *Bock U.* Androgynie: Auflösung der Geschlechtergrenzen / Ulla Bock // Handbuch zur Frauenbildung / Wiltrud Gieseke (Hrsg.). – Opladen : Leske + Budrich, 2001. – S. 75–84.
11. *Dijk K. Van* Androgynie als Provokation der Litheraturtheorie. Ein Schritt nach Gomorra / Kari van Dijk // Re-acting to Ingeborg Bachmann. New essays and performanses / Hrsg. Von Cairtriona Leahy, Bernadette Cronin. – Würzburg : Königshausen & Neumann, 2006. – S. 167–178.
12. *Hapkemeyer A.* Ingeborg Bachmann. Entwicklungslinien in Werk und Leben / Hapkemeyer A. – Wien, Verl. d. Hsterreich. Akad. d. Wiss., 1990. – 169 S.
13. *Hedwig M.* Androgynie in Mythos, Psychologie und Medienkultur [Електронний ресурс] / Matthias Hedwig. – Режим доступу до інформації : <http://www.mvthos-magazin.de>
14. *Schlegel Fr.* Über die Diotima [Електронний ресурс] / *Schlegel Fr.* // **Berlinische Monatschrift (einschließlich ihrer Nachfolger Berlinische Blätter und Neue Berlinische Monatschrift)** / Hrsg. J. E. Biester, F. Gedike., Bd. 1783–1811. – Berlin, 1795. – S. 30–64. – Режим доступу до інформації : <http://www.ub.uni-bielefeld.de/diglib/aufk:l/berlmon/berlmon.htm>
15. *Woolf V.* A room of one's own [Електронний ресурс] / Virginia Woolf. – Режим доступу до інформації : <http://ebooks.adelaide.edu.au/w/woolf/virginia/w91r/>

Стаття надійшла до редколегії 27.04.2011

Прийнята до друку 10.05.2011

ANDROGYNY UTOPIA IN THE CREATIVITY OF INHEBORH BACHMANN

Diana Melnyk

*The Ivan Franko National University in L'viv
(1, Universytets'ka St., L'viv, 79000)*

The article analyses the functioning of androgyny myth in works of Austrian authoress Ingeborg Bachman on the basis of stories from collection “Thirtieth year” and the novel “Malina”. The authoress projects the motive of androgyny, present in all cultures and in all epochs, on modern it life, trying to eradicate contradiction between men and women. The article retraces also the relation of interpretation of the androgyny motive by Bachhman and the reception of this ancient myth in early German romanticisms and by Austrian writer Robert Musil. In the kernel of this reaserch is the concept of androgyny as Utopia that cannot be realized in the modern society.

Key words: Ingeborg Bachmann, Robert Musil, androgyny, myth of androgyny, Utopia, gender identity, eradication of contradiction.

УТОПИЯ АНДРОГИННОСТИ В ТВОРЧЕСТВЕ ИНГЕБОРГ БАХМАН

Диана Мельник

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
(ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000)*

Проанализировано функционирование мифа об андрогинности в творчестве австрийской писательницы Ингеборг Бахман на основе рассказов из сборника “Тридцатый год” и романа “Малина”. Мотив андрогинности, присутствующий во всех культурах и во все эпохи, писательница проектирует на современную ей жизнь, пытаясь преодолеть противоречие между мужчиной и женщиной. Прослежено также связь мотива андрогинности у Бахман с рецепцией античного мифа об андрогине у йенских романтиков и австрийского писателя Роберта Музиля. В центре данного исследования – понятие андрогинности как утопии, которая не может быть реализована в современном писательнице обществе.

Ключевые слова: Ингеборг Бахман, Роберт Музиль, андрогинность, миф андрогинности, утопия, тендерная идентичность, преодоление границ.